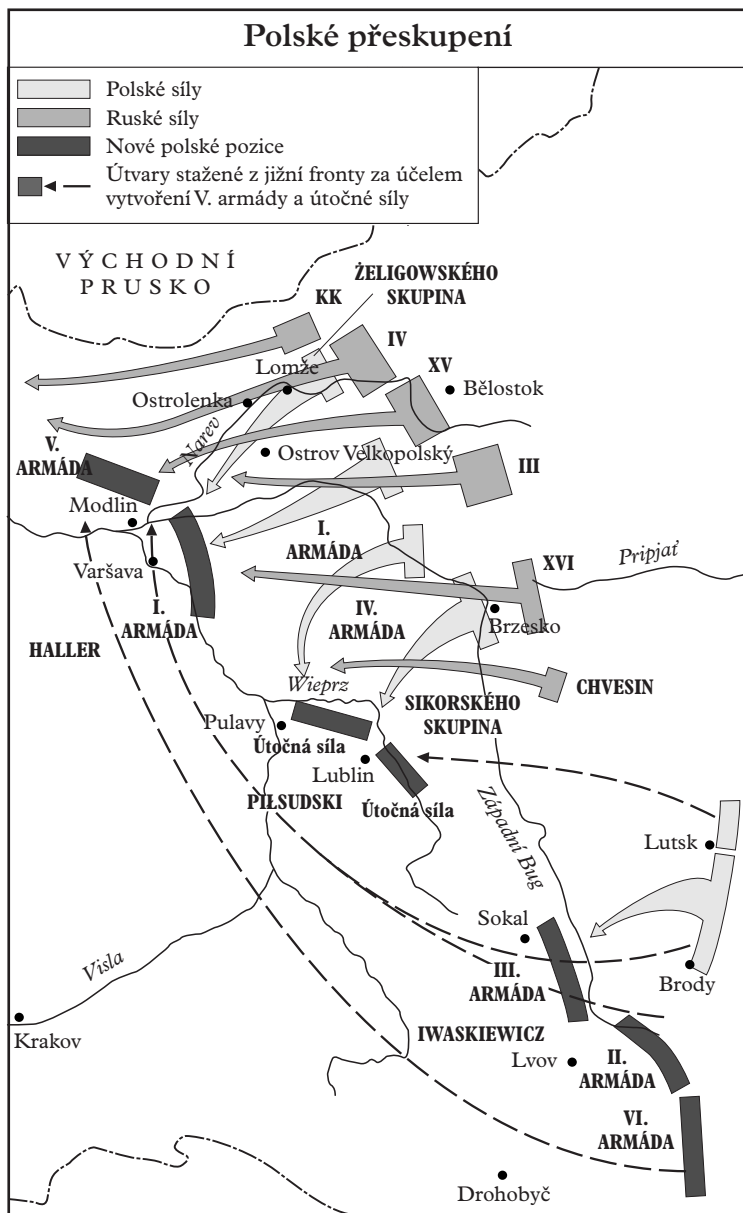

Poté co Poláci ustoupili za pripjatský klín, došlo k obnažení levého (či jižního) křídla postupující ruské fronty. Pravé křídlo, složené z Gajova Konkorpusu a Sergejevovy IV. armády, které postoupilo dál než zbytek, ji navíc protáhlo. Szeptycki se toho pokusil využít už v půlce července. Piłsudski poté doufal, že bude moci zahájit úder severním směrem z Brestu nad Bugem do Tuchačevského křídla a týlu. Spolu s tím, jak ruský postup i nadále pokračoval a pravé křídlo se posouvalo dál na sever a západ, lákavost tohoto plánu rostla. Ale po pádu Brestu nad Bugem nebylo kde jej začít uskutečňovat.

Piłsudski se rozhodl k riskantnímu kroku: vzdá se myšlenky na udržení linie na Západním Bugu, stáhne své armády a přenesení rozhodující střet k branám Varšavy. Získá tím čas i prostor. Jako toreador lákající býka ustoupí, aby mu mohl vrazit oštěp do zad. U hlavního města nechá část sil na jeho obranu a se zbytkem udeří z centra směrem nahoru na armádní křídla a tyl čtyř ruských armád blížících se ke své kořisti.

Plán to byl nebezpečný, protože jediná chyba mohla přivodit pád celého města. Dával však polské armádě alespoň šanci postavit se zase na nohy. Další důvod, proč mu dát přednost před plánem Weyganda a Rozwadowského, spočíval v tom, že zatímco jejich plán počítal s bitvou, která by mohla, ale také nemusela zničit ruské armády, Piłsudského plán by v případě úspěchu vedl k podstatně působivějším výsledkům.

Šestého srpna ráno dorazil Rozwadowski na zámek Belveder, aby Piłsudskému pomohl s finálním plánem. Od základu přeorganizovali polské síly. Severní fronta měla pod velením generála Hallera pokrýt celou oblast od východopruských hranic na severu až k městu Puławy na Visle dole. Její rolí bylo bránit Varšavu a zaměstnat Tuchačevského síly. Nová centrální fronta, které měl velet Piłsudski osobně, se měla táhnout z Puław podél řeky Wieprz až k Sokalu. Plán byl takový, že zatímco budou útvary bránící Varšavu zaměstnávat čtyři Tuchačevského armády, Piłsudski z více míst zahájí útok na jejich slabé místo a vtrhne jim do týlu. Jižní

fronta pod velením generála Wacława Iwaszkiewiczze měla vytížit Buďonného a bránit ropná pole u Lvova a Drohobyče. Úkolem centrální fronty bylo zahájit 17. srpna útok. Šlo o dobrý, odvážný plán. Když se s ním generál Weygand seznámil, odelegrafoval maršálu Fochovi, že jej zcela schvaluje.²¹

Proces přeskupení byl složitý a nebezpečný. Čtvrtá armáda, zaujímající na severní frontě aktuálně nejjižnější pozici, měla poskytnout základnu Piłsudského útočným silám. Musela se proto oddělit od nepřítele a vydat se tryskem na jih na linii řeky Wieprz. To obnášelo postup podél Sollogubovy fronty, během něhož by byla extrémně zranitelná. Piłsudskému by to však poskytlo tři z pěti divizí, které potřeboval. Zbytek chtěl získat od Šmigłyho-Rydzce, jehož III. armáda měla v celkovém plánu sehrát pasivní roli coby součást jižní fronty čelící Jegorovovi. Piłsudski si vybral 1. a 3. legiónářskou divizi, což byly jeho oblíbené útvary. Jejich stažení muselo proběhnout v maximálním utajení, aby se Jegorov nedozvěděl, že síly čelící Konarmiji slábnou.

Totéž platilo pro Iwaszkiewiczzovu jižní frontu. Z té měly být staženy některé ostrílené jednotky, například Krajowského 18. divize, aby posílily severní frontu u Varšavy. Část jezdeckta 18. divize měla být poslána na sever, kde měla čelit Gajovi. Vzhledem k tomu, že útvary bylo nutno přesunout během pouhých několika dnů, přičemž jim bylo třeba dodat zásoby a jmenovat pro ně nové štáby a velitele, a to vše před nosem postupujících Rusů, bylo příležitostí pro zmatkování a katastrofy bezpočet. Celou operaci se ale podařilo zorganizovat pozoruhodně dobře.

Úspěch přeskupení byl dobrým znamením: toreador se vyhnul útočícímu býkovi a ocitl se v pozici, z níž mohl zasadit smrtící ránu. Ale jedna klíčová otázka zůstávala nezodpovězena. Budou polští vojáci, kteří si v přechozích šesti týdnech přivykli každodennímu ustupování a opouštění pozic při sebemenším náznaku nepřátelského útoku, nyní bojovat? Nebylo vyloučeno, že se Tučačevskij pokusí zatlačit polskou armádu do Varšavy.

Problémem bylo, že Piłsudski i Tučačevskij jednali na základě mylných předpokladů. Piłsudski věřil, že hlavní ruský útok bude veden přímo na varšavské předmostí, kde budou na Rusy čekat všechny tanky a těžké dělostřelectvo. Osmého srpna dokonce plán upravil a tento sektor ještě posílil. Ale mýlil se, Tučačevskij zvolil jinou cestu – a také na základě mylného předpokladu.

Už od Želigowského akce v pánvi řeky Narev byl Tučačevskij přesvědčen, že Želigowského skupina představuje jedinou zbývající vážnou koncentraci polských sil. Když se Želigowski začal stahovat k Modlinu, usoudil Tučačevskij, že se Poláci hodlají opevnit na severních přístupových cestách do Varšavy. To mu vyhovovalo. Domníval se, že východní předmostí Varšavy bude peklem zákopů a ostnatých drátů, za nímž bude poslední a nejtěžší překážka, řeka Visla. Drsné bitvě v takových podmínkách se chtěl vyhnout. Dával přednost utkání s hlavními polskými silami před Modlinem, hlavně proto, že je předtím obešel z boku. Gajův Konkorpuz by je obešel ze severu.²²

Osmého srpna, dva dny poté, co Piłsudski svůj plán oznámil, vydal Tučačevskij rozkaz k dobytí Varšavy. Gaj se měl vydat na západ a hlavní město zcela obejít. Pak měl přejít Vislu a přerušit železniční spojení Varšava–Gdaňsk. Bojů se měl zúčastnit jen v případě, že bude třeba přiložit ruku ke konsolidaci Poláků. Komandarm Alexandr Šuvajev, který převzal velení nad IV. armádou od zraněného Sergejeva, měl jít v Gajových stopách, pak se otočit a severozápadně od Varšavy překročit Vislu. Korkova XV. armáda měla udeřit na Modlin a pak se přesunout na jih. Lazarevičova III. armáda tou dobou měla útočit na město ze severovýchodu. Sollogubova XVI. armáda měla na Varšavu jako jediná zaútočit z východu. Chvesinova Mazyrská skupina, která během postupu zůstala pozadu, měla Sollogubově armádě krýt křídlo. Varšava měla padnout do ruských rukou do 14. srpna.²³

Kameněv neměl z Tučačevského dispozic nejlepší pocit. Domníval se, že hlavní polské síly neustupují na Modlin, ale na samu

Varšavu, a že hlavní Tuchačevského síly tedy směřují do prázdna. Vzhledem k tomu, že měly značný náskok, zároveň hrozilo, že obrátí-li se na jih, ocitnou se mezi ustupujícími Poláky a Varšavou. Ještě důležitější bylo, že polské síly čelící Sollogubovi kamsi zmizely, jak si Kameněv všiml. Měl podezření, že se přeskupují jinde. V průběhu telegrafické komunikace, k níž došlo 10. srpna, učinil poslední pokus přesvědčit Tuchačevského, že přesunutím těžiště svých sil na sever odhalil jižní křídlo a měl by ihned přesměrovat Korkovu a Lazarevičovu armádu na jih. Tuchačevskij to odmítl s poukazem na to, že zmíněné křídlo by měla krýt XII. armáda a Konarmija. Trval na tom, aby si to vzal na starost Kameněv.²⁴

To bylo nepřijemné. Kameněv vydal rozkazy v tom smyslu, aby byly tři armády jihovýchodní fronty operující v Polsku přesunuty pod Tuchačevského velení, ale Jegorov a Stalin je tiše ignorovali. Druhého srpna, po prodiskutování záležitosti s dalšími členy politbyra, Lenin Stalinovi odtelegrafoval, že by se jihozápadní fronta měla soustředit na porážení Bílé armády generála Wrangela na Krymu a Polsko přenechat Tuchačevskému. Jihozápadní fronta měla být rozdělena. Její západní část se měla připojit k západní frontě, zbytek k jižní.

O tom ale Stalin nechtěl ani slyšet. V následujících dvou týdnech přesvědčil Jegorova, aby všechny rozkazy přicházející od Kameněva ignoroval a vydal se vlastní cestou, tedy přes Lvov, jižní Polsko a Slezsko, odkud by jeho armády mohly ohrozit Prahu, Vídeň a Budapešť. Leninovi poslal nevrlý telegram, v němž stálo, že politbyro by nemělo strkat nos do vojenských záležitostí. Kameněvovy rozkazy popsal jako „nesmyslné“, Tuchačevského znevažil a pohrozil, že rezignuje na svůj post.²⁵

Na Stalinově pozici něco bylo. S každým dnem bylo přesouvání tří armád pod Tuchačevského velením obtížnější. Tuchačevskému, který táhnul na sever a pak na západ, nemohla přijít na pomoc ani rychlá Konarmija. Ta nemohla sehrát roli ani v blízké bitvě o Varšavu.

Tuchačevskij i Piłsudski si sice špatně vykládali záměry toho druhého, ale oba tušili, co ten druhý zamýšlí, a ignorovali to. Den či dva po vydání rozkazů dostal Tuchačevskij kopii Piłsudského rozkazů nalezenou u jednoho padlého polského důstojníka. Tuchačevskij ji považoval za mystifikaci a ignoroval. Soudil, že mrtvý důstojník patřil k 1. legionářské divizi a byl zabit v akci proti 25. Čapajevově divizi Voskanovovy XII. armády. Podle rozkazu měla být 1. legionářská divize na míle daleko a připravovat se na úder na Tuchačevského tyl. Realita ale byla taková, že se 1. legionářská rozhodla osamostatnit. Zkritizovala Voskanova a následně se od něj oddělila. V okamžiku, kdy byla kopie rozkazů u mrtvého důstojníka nalezena, už tento útvar mířil jinam.

Pokud šlo o Piłsudského, ten obdržel zpravodajské zprávy potvrzené leteckou průzkumnou misí, že velká část Tuchačevského sil pochoduje na západ podél východopruské hranice a zcela obchází hlavní město. Usoudil, že jde o Gajův Konkopus a další hlavní síly, pochodující paralelně k nepříteli a chystající se na úder z boku. Nic proti tomu ale nepodnikl. Oba velitelé byli před rozhodujícím okamžikem nesví. Piłsudski dokonce sepsal rezignaci na post vrchního velitele i hlavy státu, kterou by nabídl, kdyby mu sázka nevyšla. Polská vláda obdržela informaci z Londýna v tom smyslu, že Dohoda považuje jeho odstranění za nutnou podmínku, má-li Polsku přijít na pomoc.²⁶

Piłsudski zoufale toužil uniknout z tíživé atmosféry panující ve Varšavě. Všichni k němu vzhlíželi a hledali u něj naději, což pro něj bylo těžko snesitelné vzhledem k nejistotám, které v něm hlo-daly. Podle jednoho svědka „byla Piłsudského tvář strašlivě unavená a strhaná a oči se mu zlověstně leskly“. Haller ho ještě „nikdy neviděl ve stavu takové deprese a nervozity“. Na dotaz, co si myslí o situaci, vznesený generálem Cartonem de Wiartem, Piłsudski jen pokrčil rameny a řekl, že vše je v rukou Všemohoucího. Generál Weygand vcelku souhlasil. „Vaše modlitby nám dnes mohou pomoci víc než všechny naše válečné schopnosti,“ odpověděl,

když se ho papežský nuncius ve Varšavě kardinál Achille Ratti (budoucí papež Pius XI.) 14. srpna zeptal, jaké má šance.²⁷

Dvanáctého srpna, po poslední informativní schůzce s Rozwadowskim a Weygandem, se Piłsudski vydal do svého nového štábu ve městě Puławy, kam dorazil další den. Cestou se stavil u ženy a dcery na venkově. Za daných podmínek bylo jeho rozhodnutí opustit Varšavu a osobně se ujmout velení nad útočnými silami na řece Wieprz zvláštní. V podstatě přenesl celkové velení a odpovědnost za realizaci svého bitevního plánu na Rozwadowského a sám si určil vedlejší, byť důležitou roli. Ačkoli potřeba zajistit, aby byly útočné síly vedeny s dostatečným elánem, byla zásadním faktorem v jeho rozhodování, dalším motivem byla nepochybně i obava, že ve Varšavě by musel čelit radám, názorům, hádkám, výtkám a intrikám generálů a politiků, jimiž z větší části pohrdal. Nevěřil si, že by se k nim pod tlakem dokázal chovat zdvořile.

Když dorazil na frontu, ulevilo se mu. Nálada vojáků byla lepší, než očekával. Uniformy měli vojáci v hrozném stavu a většina z nich před ním pochodovala bosa. Připomínali „partu vandráků“. Ale morálku měli dobrou a při pochodování s vervou zpívali. V následujících dvou dnech provedl inspekci u všech útvarů IV. armády, což morálku vojáků dále posílilo.²⁸

Dvanáctého srpna, kdy měl Tuchačevskij podle svých plánů město již dobývat, obě armády akci u Varšavy teprve pomalu zahajovaly. Sollogub testoval polskou obranu na východním břehu Visly. Ten bránila posílená I. armáda, již nyní velel generál Franciszek Latinik, energický muž s grandiózními plány na stavbu zákopů a valů a na kobercové bombardování. Když zjistil, že panuje nedostatek ostnatého drátu, že ženisté nemají dost zkušeností s kopáním zákopů a že zalesněný terén znemožňuje přesné ostřelování, byl zklamán. Zařídil nicméně výstavbu tří ochranných pásů, podél nichž rozmístil 275 děl, tři opancéřované vlaky a čtyřicet tanků.²⁹ Třináctého srpna Sollogub napadl vnější ochranný pás. Polská 11. divize opustila svou pozici a prchla. Sollogubova 27. omská divize ji pronásledovala. Nečekaně se k ní připojila

21. střelecká divize Lazarevičovy armády, která zbloudila ze svého sektoru. Společně obsadily městečko Radzymin, vzdálené dvacet kilometrů od Varšavy. Naštěstí pro Poláky se ale tyto dva útvary tak promísily, že svoji výhodu nedokázaly víc využít.³⁰

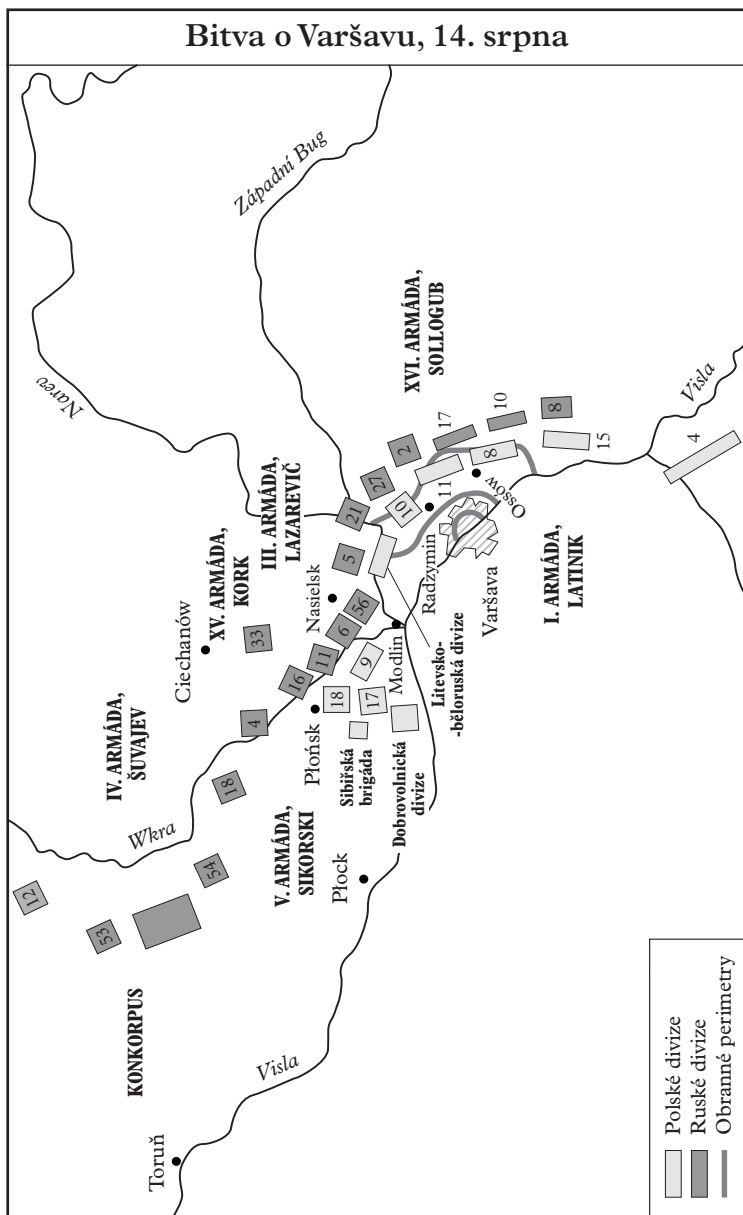
Ztráta Radzycinu sice neměla z taktického hlediska velký dopad, ale zpráva o ní provázená fámami šířila strach po celé Varšavě. Chování 11. divize znepokojovalo frontové velení. Vědělo se o ní, že ji trápí špatná morálka. Jeden z jejích pluků byl složený ve velké míře z dezertérů, kteří byli chyceni a začleněni zpět do armády. Její chabý výkon zavdával podnět k otázce, kolik dalších útvarů nebude schopno překonat návyky z minulých šesti týdnů.

Generál Haller, k jehož severní frontě patřila Latinikova I. a Sikorského V. armáda, nacházející se severně od hlavního města, měl vážné obavy. Už dřív došel k rozhodnutí vyvolat ve vojácích lepší náladu tím, že jim dá aktivnější roli a přesvědčí je o potřebě vyhnat Rusy z Radzycina a v rámci všeobecného útoku zajistit obranný okruh. „Zítřa, 14. srpna, svedeme bitvu o Varšavu, bitvu o svobodu Polska,“ stálo v úvodu jeho rozkazů.³¹

Litevsko-běloruská divize měla zahájit útok na Rusy v Radzycinu, Sikorského V. armáda měla přejít k ofenzivě o něco dál na severu. Haller byl svým štábem přesvědčen, že hlavní síly Tuchačevského míří na Latinikův sektor, a hodlal řešením tohoto problému pověřit Sikorského. Předpoklady Poláků byly ovšem zoufale nepřesné.

Rusové odhadovali Tuchačevského síly na počátku bitvy o Varšavu na 101 269 až 132 189 frontových bojovníků; podle spodního odhadu jich 68 573 operovalo v Sikorského sektoru a jen 32 696 čelilo Latinikovi. Ten byl tedy s 42 485 muži, podporou těžkého dělostřelectva, tanků a letectva relativně v bezpečí, zatímco Sikorski by čelil dvou a půl násobně přesile. Sikorského pozice však ve skutečnosti byla ještě horší, než tato čísla naznačovala.³²

Linii mezi hranicí s Východním Pruskem a pevností Modlin, která byla Sikorskému coby fronta přidělena rozkazem ze 6. srpna, už prorazil Gajův Konkorpuz a další ruské útvary. Sikorského

V. armáda, disponující údajně dvaceti šesti tisíci muži, existovala zatím stále jen na papíře. Krajowského 18. divize byla teprve na cestě z Brodů. Sibiřská brigáda už sice dorazila, ale její výstroj se kdesi ztratila. Po 9. divizi nebylo ani vidu ani slechu a 17. poznaňská divize se právě přivlekla po dlouhém ústupu a zoufale toužila po pár dnech odpočinku. Dobrovolnická divize už také dorazila, ale Sikorski si o vojenské hodnotě těchto nevytrénovaných civilistů nedělal iluze. Jeho levé křídlo již Gaj se Šuvajevem obešli, a tak síly, které měl k dispozici, stáhnul podél obranné linie za řeku Wkra. Levé křídlo umístil do městečka Płońsk, pravé do Modlinu a doufal v dobrý konec.

Jak se dalo čekat, když obdržel Hallerův rozkaz zaútočit za úsvitu 14. srpna, aby odvedl pozornost Rusů v oblasti Radziminu, rozčílil se. Poukázal na to, že nemá k dispozici armádu, s níž by útok mohl podniknout: jezdecko, které mu bylo přislíbeno, sice konečně dorazilo, ovšem bez vlaku s municí. Sibiřská brigáda byla stále bez pušek a zásoby Dobrovolnické divize se nacházely na vedlejší koleji u Krakova. Po ostré telegrafické výměně názorů s Hallerem a velitelem jeho štábu, během níž Sikorski sarkasticky vysvětloval, že nemůže vyhrávat bitvy s neexistujícími jednotkami, dosáhli kompromisu: odpoledne 14. srpna vyrazil Sikorski do akce s těmi silami, které měl k dispozici – Krajowského 18. divizi a Sibiřskou brigádou. Celkem šlo zhruba o osm tisíc mužů.³³

Tuchačevskij byl nanejvýš potěšen, když se o tomto útoku do- slechl. „Po pět týdnů se bělogvardějské a polské armády neustále vyhýbaly jakémukoli střetu s námi, a to kvůli špatné morálce svých vojáků,“ napsal. „Bojovat se rozhodli jen na Visle, když je posílili čerstvé formace. Věděli jsme, že někde na jejich hlavní síly nara- zíme a v rozhodném střetu je rozdrtíme. Nyní nám nepřítel dal šanci to udělat; jeho V. armáda, slabá na duchu i počtem, zaútočila na naši XV. a III. armádu, zatímco naše nejčerstvější a nejener- gičtější jednotky, divize IV. armády, byly připraveny u levého křídla V. armády. Velení na frontě sotva dokázalo skrýt radost...“³⁴

Mělo na to právo. Krajowski se čelně střetnul s jádrem Korovy XV. armády. Sibiřané vyrazili proti Lazarevičově impozantní Petrohradské divizi, která je rozehnala a zahrnala přes řeku Wkru. V noci byl Krajowski poblíž Płońska zcela obklíčen a většina pozic na Wkře jakož i dvě odlehlé bašty v Modlinu se ocitly v ruských rukou.

Tu noc nebyl Sikorski jediný, kdo měl problémy. Latinik se znovu zmocnil Radzyminu, ale o několik hodin později o něj zas přišel. Litevsko-běloruská divize, která vypudila Rusy, nezaujala obranné pozice včas a rázný ruský protiútok vedl nejen k opětovnému získání města, ale i k proražení druhého obranného okruhu. Bylo-li možno první pád Radzyminu přičíst na vrub náhody, smůly nebo 11. divize, druhý už omluvit možné nebylo. Byly povolány rezervy s rozkazem za každou cenu odolat. Přesto se ale Polákům ruskou pěchotu zastavit nepodařilo.

Rusové prorazili i jižněji položený obranný okruh. Zmocnili se Ossówa. Polská 8. divize se rozprchla. Očitý svědek popsal, že viděl batalion polské pěchoty opouštět pozice a utíkat po pouhém spatření kozáků v dálce, byť, jak se ukázalo, dotyční kozáci nebyli o nic nebezpečnější než stádo býků. To, co Sikorski nazval „ústupovou hypnózou“, jeho muže stále ovládalo.³⁵

„Nebezpečí se před námi vznášelo ve vši své hrůznosti. Sledovali jsme, jak další a další kvalitně vyzbrojené vojáky v dobrých uniformách přemáhá děs a jak oněmělí vidí jedinou šanci v útěku,“ napsal premiér Wincenty Witos, který toho dne projížděl podél fronty. „Když jsem se jich zeptal, kam běží, ohlíželi se místo odpovědi v hrůze přes rameno.“³⁶

Situace byla skutečně chmurná. Horečnatá atmosféra ve městě přidávala vojenské situaci na nepředvídatelnosti. Ruské předsunuté oddíly byly stále necelých dvacet kilometrů od Varšavy a kolovaly zvěsti, že na jejím okraji byly spatřeny kozácké hlídky. Netrpěliví komunističtí sympatizanti a dělníci se shromažďovali a došlo k řadě sabotáží. Obavy přiměly Hallera a Rozwadowského zate-

legrafovat Piłsudskému. Tlačili na něj, aby zahájil akci. Ten souhlasil, že zahájení ofenzivy urychlí o 24 hodin.

Většina zahraničních diplomatů odjela, Varšava se však naplnila uprchlíky z východního Polska, což posílilo atmosféru potlačované paniky. V předvečer svátku Nanebevzetí byly kostely plné lidí modlících se k Panně Marii za vykoupení. Lord D'Abernon z Mezispojenecké mise zaznamenal, že náboženská procesí byla tak početná, že měla problémy městem projít. Členové bývalé Piłsudského podzemní vojenské organizace v rámci přípravy na rozhodující obranu města vršili granáty u strategicky umístěných oken. Ozbrojení skauti a bataliony uniformovaných žen patrolovali v ulicích a obsazovali klíčová místa. Jiní jen rezignovaně čekali a naslouchali dutému dunění dělostřelectva ozývajícího se od východní obranné linie. Kdyby byl Sollogub schopen využít toho večera své výhody, byl by možná mohl město obsadit.³⁷

Ruský útok pokračoval ráno 15. srpna, ale setkal se s rozhodným odporem. Latinik do boje zapojil Želigowského 10. divizi, posílenou o dvě tankové roty. To ruský útok rázně zastavilo. Poláci se opět zmocnili Radzyminu.

Rusové byli úspěšnější na severu, kde Kork s Lazarevičem zaútočili na Sikorského V. armádu. Ta byla v beznadějně pozici. Nejenže nad ní tyto dvě armády měly početní převahu dvě ku jedné, ale na křídle měla Šuvajeovu IV. armádu a z týlu ji ohrožoval Gajův Konkopus. Sikorski se však nedal jen tak zastrašit. Narodil se do zchudlé rodiny z řad nižší šlechty v jihovýchodním Polsku a vystudoval stavební inženýrství. Posléze se pustil do podvratné činnosti a v letech před Velkou válkou i do polovojenských akcí. Sloužil v rakouské armádě a v polských legiích a stejně jako Piłsudski byl vězněn. Bylo mu 39 let, byl mladší než Piłsudski, ale těšil se značné autoritě a svými vojáky byl milován, byť byl přísným velitelem a byl na ně stejně náročný jako na sebe.

Se Šuvajevem a Gajem Sikorski nic udělat nemohl, a tak je ignoroval. Hodlal se postupně soustředit na jednotlivé úkoly.